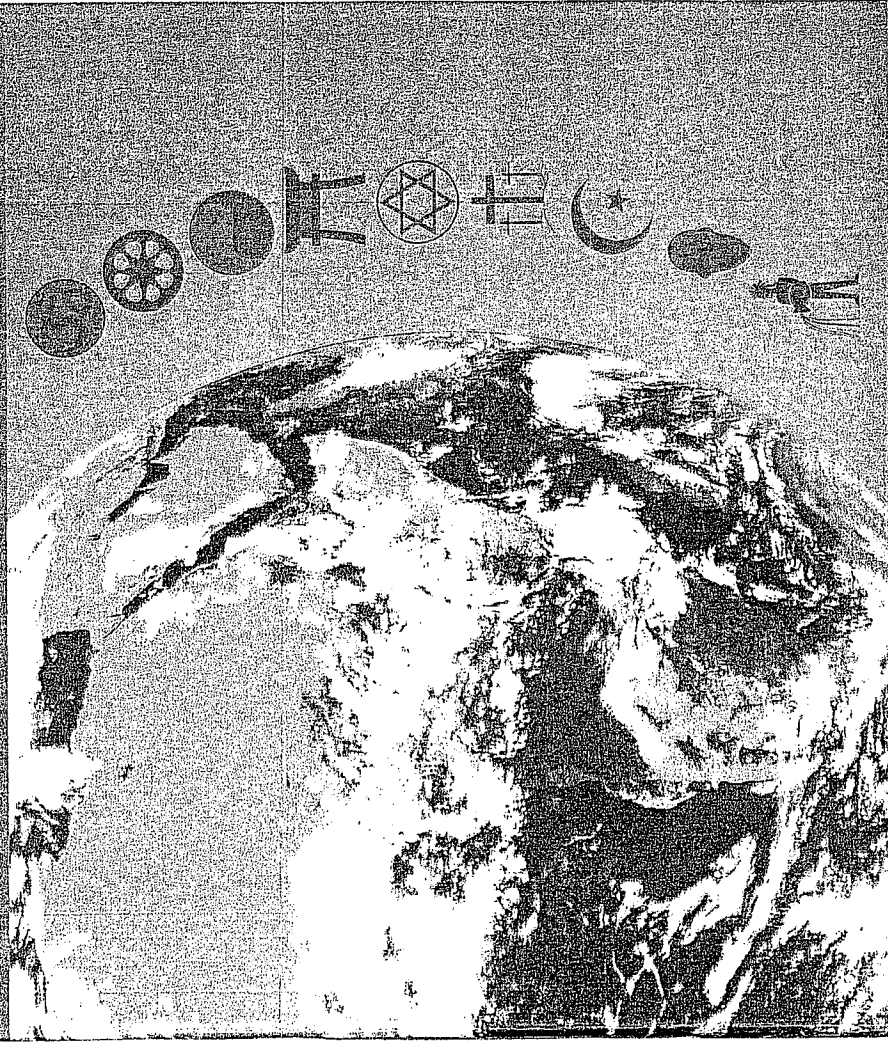

Religion og kultur

– en grundbog

Esben Andreasen
Lise Debel Christensen
Hanne Følher
Armin W. Geertz
Allan Poulsen
Jørgen Bæk Simonsen

svstime >

Kristendommen

8

Allan Poulsen

Hvad er kristendom?

Ordet kristendom er dannet af *Kristus*. Kernen i kristendommen er nemlig troen på, at *Jesus Kristus* er Guds søn og verdens frelser. Jesus er en historisk person, som levede i Palæstina i perioden ca. 1-30 e.Kr., men han anses af kristne også for at være guddommelig.

Kristendommen gør krav på at være en universel religion, altså en religion som har gyldighed overalt og for alle. Principielt har den ikke noget geografisk centrum eller noget særligt helligt sted. Den er klart dominerende i Europa og i Nord- og Sydamerika, men har i øvrigt bredt sig til alle dele af verden, og den breder sig stadig. Ca. 33% af verdens befolkning er kristne; i Danmark ca. 85%.

Den kristne tro er baseret på *Bibelen*, en skriftsamling, som er blevet til i perioden ca. 650 f.Kr.-100 e.Kr.

En almindelig anerkendt sammenfatning af den kristne tro findes i en formulering, som kaldes *den apostolske trosbekendelse*. Den rummer tre hovedpunkter:

1. Der findes én gud, som har skabt alt. 2. Den historiske person Jesus af Nazaret var på én gang et menneske og Guds søn. Han blev henrettet ved korsfæstelse, men opstod fra de døde og fór senere til himmels. 3. Efter at Jesus har forladt jorden, er Gud stadig til stede i skikkelse af *Helligånden*, som konkret virker igennem de troendes fællesskab: kirken. Alle mennesker tilbydes syndernes forladelse og evigt liv.

Disse 'trosartikler' kræver naturligvis tolkning, og de bliver tolket på mange måder. Men med ganske få undtagelser er alle kristne trosretnin-ger enige om, at de udgør en god sammenfatning af den kristne tro.

Kristendommen er historisk nært beslægtet med både *jødedommen* og *islam*. Kristne, jøder og muslimer er enige om troen på én gud, som er verdens skaber. Derimod er troen på, at Jesus af Nazaret er Guds søn og verdens frelser, unik for kristendommen.

BAGGRUND OG HISTORIE

Det gamle Israel og jødedommen

Kristendommen er historisk set en udløber af jødedommen, Jesus var en jødisk prædikant, og de første kristne var jøder. Vi begynder derfor med en introduktion til oldtidens jødedom.

Jødedommen er i sin oprindelse en national religion for indbyggerne i *Israel*. I det følgende gengives hovedtrækkene af det jødiske folks historie i oldtiden, sådan som den er beskrevet i den del af Bibelen, som i kristen sprogbrug betegnes *Det Gamle Testamente*. Det er omdiskuteret, om fremstillingen i Det Gamle Testamente rummer en historisk kerne, eller om den er ren og skær religiøs fiktion. Det afgørende er imidlertid, at den er udtryk for det jødiske folks selvforståelse.

Bebegnelser for det jødiske folk
Det folk, hvis historie beskrives i Det Gamle Testamente, kan betegnes med forskellige ord:
– israelitter, når der fokuseres på deres land, Israel
– hebræere, når der fokuseres på deres sprog
– jøder, når der fokuseres på deres religion
Bebegnelsen <i>jøder</i> er mest dækkende i de fleste religionsfaglige sammenhænge. I denne fremstilling bruges den også om folket i den ældste tid, selv om ordet faktisk først dannes senere.
Indbyggerne i det moderne Israel (efter 1948) betegnes <i>israelere</i> .

Jødernes historie begynder med en person ved navn *Abraham*, som på befaling af Gud slår sig ned i *Kana'ans Land*. Gud slutter en pagt, dvs. en gensidig overenskomst, med Abraham: denne lover for fremtiden at lade alle mænd i sin slægt omskære; Gud lover til gengæld at gøre hans efterkommere til sit særligt udvalgte folk og at sikre dets vækst og succes. Forestillingen om, at der foreligger en pagt mellem Gud og folket, er afgørende for jødisk selvforståelse, og den videreføres senere i kristendommen på en ny og omrokket måde.

Abraham, hans søn *Isak* og hans sønnesøn *Jakob* er det jødiske folks *patrarkier* (stamfædre).

Under dramatiske omstændigheder udvandrer Jakob og hans tolv sønner (stamfædre for Israels tolv stammer) et par generationer senere til *Ægypten*. Deres efterkommere lever der i adskillige generationer, men bliver i stigende grad opfattet som et upopulært fremmedelement af den ægyptiske befolkning.

Gud udvælger nu *Moses* som den leder, der skal føre folket ud af *Ægypten*. Det sker efter en række dramatiske begivenheder: Gud sender

'de ti plager' og rydder til sidst en vej direkte gennem Det Røde Hav, så israelitterne kan forlade *Ægypten*. Udfrielsen fra *Ægypten* bliver i den jødiske religion en grundbegivenhed, som hvert år fejres i den jødiske påske.

I 40 år vandrer israelitterne rundt i Sinaiørkenen. Her indgås der på ny en pagt mellem Gud og folket. Denne gang bliver folkets forpligtelse at overholde *de ti bud*, som overrækkes til Moses på Sinaj Bjerg. De ti bud forbliver jødernes religiøse 'grundlov', som straks suppleres med en række detaljerede lovbud (613 i alt, ifølge den traditionelle optælling).

Med Guds hjælp erobrer israelitterne derefter Kana'ans Land. I løbet af et par århundreder får de samlet landet og etableret et kongedømme, formetlig omkring år 1000 f.Kr. De tre første i kongerækken er *Saul*, *David* og *Salomon*. Kong David bliver stående i israelitisk-jødisk bevidsthed som den største af alle konger, en person, som står Gud nær. Hans efterfølger Salomon får varig betydning ved at være den, der flytter den jødiske gudsykelses centrum til Jerusalem, hvor han bygger et stort og prægtigt tempel.

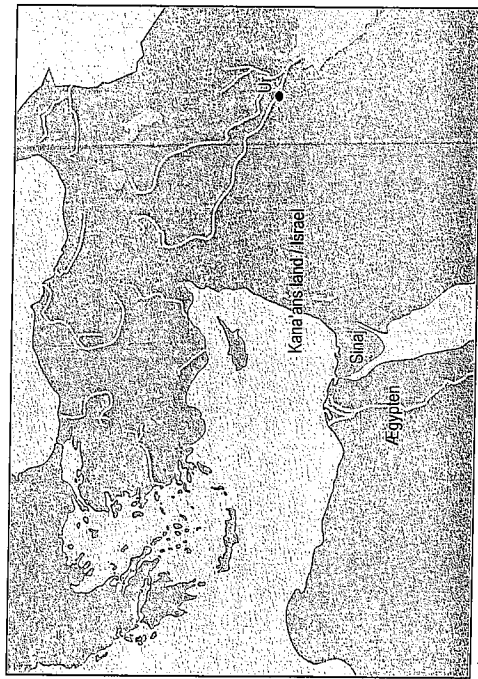
Bebegnelser for landet
Jødernes land hedder oprindeligt <i>Kana'ans Land</i> .
Da jøderne har erobret det efter udfrielsen fra <i>Ægypten</i> , får det navnet <i>Israel</i> .
På Jesu tid bruger man gerne den romerske bebegnelse for området: <i>Palæstina</i> .
Efter at romerne havde nedkæmpet et stort jødisk oprør, blev den jødiske nation fuldstændig opløst i 135 e.Kr.
1948 oprettedes den nye nation <i>Israel</i> efter vedtagelse i FN.

I de følgende århundreder gennemlever det jødiske folk en meget omkifetlig historie, som er præget af, at der er tale om en lille nation, som bliver genstand for mange overgreb fra skiftende stormagters side. Det får stor betydning for jødedommens udvikling, at babylonerkongen Nebukadnesar i 587 f.Kr. plyndrer Jerusalem, ødelægger templet og deporterer en stor del af folkets præster og ledere til Babylon. Deres ophold i Babylon, som normalt omtales som *eksilet* eller *det babyloniske fangenskab*, varer indtil 539 f.Kr. Da vender de bortførte tilbage, og en genopbygelse af templet påbegyndes. Det fremgår af de præcise årstal, at vi nu har ret sikker historisk viden om begivenhederne.

I tiden omkring vor tidsregnings begyndelse er Israel en del af Romerriget og under besættelse af romerske tropper. Kernen i den jødiske religion består nu af to hovedelementer.

Det første er *kulturen* i templet i Jerusalem. Det er afgørende, at der er ét tempel på ét bestemt sted, som i en vis forstand opfattes som Guds bolig. Her opretholdes der et stort præsteskab, og der gennemføres

Ifølge Det Gamle Testament kommer jødefolkets stamfader Abraham fra byen Ur, hvorfra han dragede til Kana'ans Land, hvor han slår sig ned. Her lever hans søn Isak og hans sønnesøn Jakob, men Jakob udvandrer til Ægypten. Efter adskillige generationers ophold i Ægypten, drager folket tilbage og erobrer Kana'an, som de giver navnet Israel.

dagligt ofringer og riuelle bønner. Ved de jødiske højtidere valfarter i tusindvis af jøder til templet for at ofre og bede. Templet i Jerusalem har en betydning, som kan sammenlignes med den betydning Kaba'en i Mekka mange århundreder senere får i islam.

Det andet hovedelement i jødedommen er overholdelsen af den religiøse lov. De velkendte ti bud er som nævnt kun 'grundloven', hertil kommer et stort antal detaljerede regler for jøders levevis. De lærde, som er eksperter i dette lovstof, kaldes skriftekloge. En vigtig religionspolitisk retning blandt de skriftekloge var *farisæerne*, som lagde stor vægt på at fortolke loven, så den kunne anvendes på datidens moderne liv. Det indgik jo i pagten med Gud, at de skulle overholde loven omhyggeligt, for at der skulle gå folket godt.

Foruden disse to hovedelementer i den jødiske religion skal nævnes en bestemt forestilling, som kommer til at få afgørende betydning for kristendommens opståen; det er forventningen om, at Gud vil komme folket til hjælp ved at sende en frelser: *messias*. Ordet betyder ordret 'en salver' og henryder til den rituelle overhældelse med olie, man foretog ved kongeindsættelser. Forventningen om messias blev sat i forbindelse med den legendariske kong David, og den almindelige opfattelse var, at man kunne vente sig en ny stærk kongesktikkelse, en ny David, eventuelt med overnaturlig kraft.

Jesus af Nazaret anses af kristendommens grundlæggere for at være denne messias, mens jøderne som helhed afviser, at det kan være tilfældet; Jesus levede jo på ingen måde op til forventningerne om en stærk konge. Det er her, vandene stilles mellem jødedom og kristendom.

Bibelen

Bibelen er kristendommens hellige skrift (kanon). Den består af to dele: Det Gamle Testamente (GT) og Det Nye Testamente (NT). Ordet 'testamente' betyder i denne sammenhæng 'pagt'.

Det Gamle Testamente består af 39 mindre skrifter, som er nedskrevet i perioden ca. 600-150 f.Kr. Det er skrevet på hebraisk. Hovedtemaet er det jødiske folks forhold til Gud. GT er også jødedommens hellige skrift.

Det Nye Testamente består af 27 mindre skrifter, som er skrevet i perioden ca. 50-100 e.Kr. Her indgår bl.a. de fire 'evangelier' om Jesu liv, og en række breve af Paulus. Hovedtemaet er Jesu Kristi liv, lidelse og død, og den nye 'pagt', som dermed er oprettet mellem Gud og mennesker.

Jesus af Nazaret – Jesus Kristus

Jesus af Nazaret er en historisk person, som lever i Palæstina i perioden ca. 1-30 e.Kr. Hans eksistens bekræftes af romerske kilder fra 1. og 2. århundrede, men al vores viden om hans liv og forkyndelse har vi fra de kristne skrifter i Det Nye Testamente. Der er altså ikke nogen tvivl om, at Jesus har levet, men det kan ikke lade sig gøre at rekonstruere hans liv på en bare tilnærmelsesvis objektiv måde. Ud fra en religionshistorisk synsvinkel er det imidlertid også de første kristnes forståelse af Jesu betydning, der er interessant, da det er den, der bliver grundlaget for den nye religion kristendommen.

Om navnet Jesus Kristus

Jesus er et personnavn. På dansk bruger man traditionelt ejefaldsformen *Jesu* efter ordets bøjning på latin. Nu om dage kan man dog også møde almindeligt ejefald: '*Jesús*'. Man bruger ofte betegnelsen *Jesus af Nazaret*, når man taler om den historiske person.

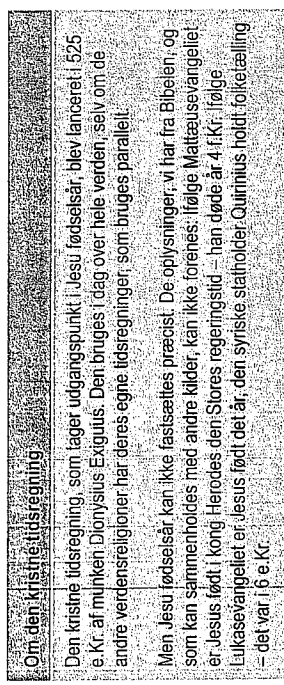
Kristus er den fordanskede form (via latin) for det græske ord *Christos*, som er en oversættelse af det hebraiske ord *messias*: en salvet. Ejefaldsformen er *Kristi*, men i moderne dansk kan man møde formen *Kristus*. Når man bruger betegnelsen *Jesus Kristus*, refererer man altså normalt til Jesus, som han forstås i kristendommen: som både menneske og frelser.

Ifølge Det Nye Testamente bliver Jesus født i Betlehem omkring vor tidsregnings begyndelse. Hans mor er Maria, hendes mand er Josef, men Jesu egentlige far siges at være Helligånden – altså Gud. I jødisk tradition er Betlehem kong Davids by, og forestillingen om den kommende messias sættes i forbindelse med David. Med fortællingen om Jesu fødsel i Betlehem ryddeliggøres budskabet om, at han er messias. Han vokser imidlertid op i Nazaret i Galilæa. Som ung mand bliver han en kendt prædikant, som sammen med sine disciple vandrer rundt i Galilæa og forkynder sin egen fortolkning af den jødiske religion, helbreder folk blot ved at berøre dem eller sige et ord, og udfører andre

undere. Han bliver populær i befolkningen, men møder stor skepsis og modstand fra de jødiske ledere side. Det sidste skyldes, at de mener, han undergraver den jødiske tradition på to afgørende punkter:

For det første er han kritisk over for tempelkulten og de rituelle forpligtelser. Han nedprioriterer disse ting til fordel for almindelige medmenneskelige og etiske forpligtelser.

For det andet omtolker han den religiøse lov drastisk. Også her synes princippet at være, at de dele af loven, som omhandler almindelig medmenneskelighed, prioriteres højere end de egentlig 'religiøse' eller rituelle pligter. For eksempel tilsidesætter han forbudet mod at arbejde på sabbatten (den ugentlige helligdag), hvis der er behov for at hjælpe andre mennesker.

Jesu 'karriere' som vandreprædikant er ganske kort, måske kun et par år. Den slutter med, at han sammen med disciplene vandrer til Jerusalem for at deltage i en af jødernes største højtid, påsken. (Jøderne fejrer som nævnt påske for at mindes udfrielsen fra Ægypten. Da kristendommen bliver en selvstændig religion, etableres der en ny tradition for *kristen* påske).

Da Jesus ankommer til Jerusalem, bliver han først af befolkningen hyldet som messias. De jødiske ledere skepsis over for hans virksomhed bliver imidlertid forstærket af en begivenhed, der finder sted, da han kommer ind i templet's forgård. Her bliver han ophidset over al den kommercielle aktivitet, der finder sted: der er fyldt med veksleboder, hvor tilreisende jøder kan veksle deres valuta, og med boder, hvor man kan købe dyr til offerhandlingerne. Jesus jager alle disse handelsfolk ud. Præsterne og de fariseiske skriftkloge opfatter dette som et angreb på tempelkulten og planlægger herefter at få ham dødsdømt. De betaler en af hans disciple, Judas, for at give dem informationer om, hvor og hvornår de kan arrestere ham diskret.

I løbet af nogle få dage gennemføres Jesu arrestation, domfældelse, korsfæstelse og opstandelse. Hele dette forløb kan man betragte som

den centrale 'myte' i den kristne religion. (Myte sættes her i anførselstegn, fordi der ikke fuldtud er tale om en myte – begivenhederne beskrives jo som historiske, samtidig med at den samlede fortælling får en mytisk funktion). Dette begivenhedsforløb danner grundlag for den kristne påske, som vi kender den. I det følgende ridses forløbet op med udgangspunkt i den danske kalenders helligdagsbetegnelser:

Palmesøndag: Indtoget i Jerusalem. Jesus hyldes som messias.

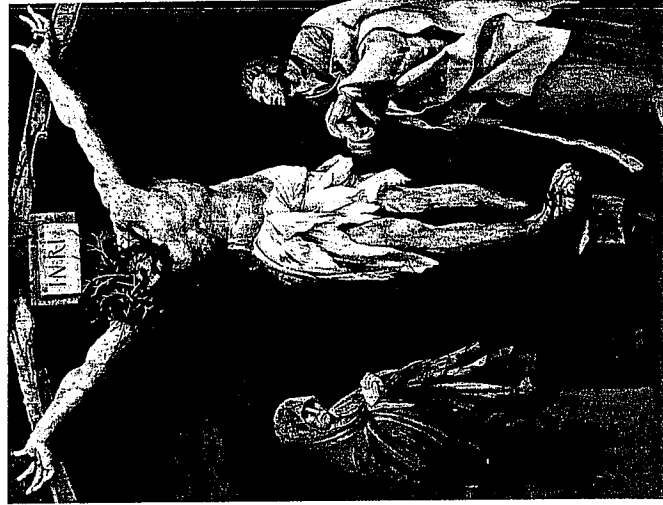
Skærtorsdag: Jesus nyder sit sidste måltid sammen med disciplene. Her giver han udtryk for, at han er klar over, at en af disciplene vil forråde ham. Under en senere aften i Getsemane Have bliver han arresteret og føres til forhør for Det Store Råd (som blandt sine funktioner havde den at fungere som højesteret). Her dømmes han for gudsbespottelse, idet han indrømmer at gøre krav på at være messias og Guds søn. Begrundelsen er nærliggende: han ligner jo ikke den messias, man ventet, og påstanden om at være Guds søn er et brud på den jødiske monotheisme. Retsdommen fortsætter næste morgen:

Langfredag: Jesus føres også til den romerske statholder, Pontius Pilatus og anklages på en anden måde: det bliver nu sagt, at han påstår at være jødernes konge. Hårdt presset af de jødiske ledere og efterhånden også af hele folkemængden dømmes Pilatus Jesus til døden ved korsfæstelse.

Jesu korsfæstes og dør på korset allerede samme dag. Da han udånder, flænges forhænget i templet fra øverst til nederst, og en romersk officer erklærer, at han var Guds søn. Det er nærliggende at tolke disse detaljer i beretningen som de nytestamentlige forfattere erklærer om, at jødedommen nu er død og en ny sand tro blevet til. Sønderrivelsen af templet's forhæng er et symbol på jødedommens sammenbrud; det forhold, at det er en ikke-jøde, som erklærer Jesus for Guds søn, er udtryk for, at en ny, global religion er ved at opstå. Allerede samme aften udleveres Jesu lig til en af hans tilhængere, som begraver ham i en klippehule.

Lørdag er jødernes helligdag – sabbatten. På denne dag sker der ingen afgørende begivenheder.

Matthias Grünewald:
"Korsfæstelsen". Ca. 1524.
Billedet viser meget tydeligt, at der i krisendommen lægges vægt på, at Jesus var et rigtigt menneske, som virkelig led under torturen og henrettelsen.

Påskedag (søndag): Nogle af kvinderne blandt Jesu tilhængere går ud til graven for at ære hans lig ved at overhælde det med frisk salve. De konstaterer imidlertid, at graven er tom, og den opstandne Jesus viser sig for dem. Senere viser han sig for hele discipelflokken, og troen på, at Jesus gennem sin opstandelse har overvundet døden, bliver et centralt punkt i den kristne tro.

Ovenstående gengivelse af begivenhedsforløbet i forbindelse med Jesu død og opstandelse kræver en supplerende kommentar:

Forståelsen af forløbet kompliceres af, at der er tale om en ejendommelig sammenblanding af historisk beretning på den ene side, og myte på den anden side. På den ene side er der masser af konkrete historiske oplysninger om tid, sted og navngivne personer. På den anden side ligger opstandelsen og mange af de elementer i beretningen, som lægger op til den, helt uden for den historiske sfære, og kan bedst ansues som mytiske elementer i beretningen. Selv om beretningen i sin helhed ikke er en *egentlig* myte, kan den i ordets afsvækkede betydning betragtes som den centrale kristne myte. En myte er en fortælling om de nuværende forholds allertørste begyndelse i urtiden, om en tid, hvor alt bliver nyt, eller tiden 'nulstilles' (se kapitel 1). Jesu død og opstandelse markerer netop en sådan nulstilling; fra nu af påstås menneskeheden at være stillet i en helt ny situation.

Jøderne i Det Nye Testamente

Jøderne optræder i de kristne kildeskrifter næsten altid som skurkagtige statister i en fortælling, som har det formål at fremhæve kristendommens sandhed: Det skyldes, at Det Nye Testamente blev nedfældet på et senere tidspunkt, hvor jøder og kristne var blevet hinandens fjender.

Fx var farisæer på Jesu tid en særlig betegnelse for en tilhænger af en af jødedommens retninger. Men på grund af de mange sammenstød mellem Jesus og 'farisæerne', som refereres i evangelierne, er ordet kommet til at betyde en hykler og principvri.

Evangelierne udlægning af retssagen mod Jesus frembyder et særligt problem. Det ser ud, som om Pontius Pilatus kun dommer Jesus, fordi han er hårdt presset af den jødiske folkealmængde. Men Pilatus er kendt fra andre kilder som en brutal sialholder, som ikke tøver med at slå et opør ned med magt. Det er et godt historisk gæt, at evangelierne har afpasset deres version af historien efter, at de gerne vil stå på god fod med de romerske myndigheder på afslutningspunktet (ca. 70-110 e.Kr.), og at de derfor ikke har villet lade den romerske stat holder, men gerne deres jødiske modstandere, være fortællingens skurk. Hvis man ønsker en særlig fremstilling af hvad jødedommen står for, må man altså gå til andre kilder.

Efter opstandelsen – grundlæggelsen af den kristne kirke

Ifølge Det Nye Testamente opholder Jesus sig på jorden i 40 dage efter opstandelsen. Derefter tager han afsked med disciplene med en erklæring, som i Matthæusevangeliet indledes med disse ord: "Mig er givet al magt i himlen og på jorden. Gå derfor hen og gør alle folkeslagene til mine disciple ..." (Matt 28,18-19). Hermed tydeliggøres endnu en gang ideen om, at budskabet om Jesus Kristus nu er på vej til at blive til en universel religion. Efter sine afskedsord optages han direkte til Gud i himlen – en begivenhed, som i kalenderen markeres som *Kristi Himmelfærts dag*.

Disciplene er nu rådvilde, men forholder sig afventende. Ti dage senere, på *Pinsedag*, er de samlet i Jerusalem, hvor de deltager i den jødiske pinsefest. (Jøderne fejrer pinse for at mindes, at Moses på Sinai bjerg modtager de ti bud. Da kristendommen bliver en selvstændig religion, etableres der en ny tradition for *kristen* pinse). Her bliver de besat af Helligånden, som viser sig i form af ild og en susende vind, med den effekt at disciplene bliver i stand til at prædike på alverdens sprog, som de ellers ikke kendte. Pludselig kan de derfor forkynde det nye budskab om Jesus Kristus for de mange jøder – herunder mange tilreisende fremmedsprogede – som er samlet ved templet. Igen møder vi en markering af, at der nu er tale om en universalistisk religion.

Den fremtrædende discipel Peter holder her en prædiken, som er gengivet i *Apostlenes Gerninger*. Her sammenfatter han det nye budskab med så stor overbevisningskraft, at mange af tilhørerne bliver overbevist om, at der er sandheden. Beretningen slutter med disse ord: "De, som tog imod hans ord, blev døbt, og den dag blev der føjet næsten tre tusind mennesker til." Det er første gang, dåb omtales som det ritual, som fører til optagelse i den kristne religion, og det er almindeligt at betragte pinsedag som den kristne kirkes 'fødselsdag'. Fra nu af har kristendommen markeret sig som en selvstændig religion med sit eget budskab og sit eget indvielsesritual. Grunden er desuden lagt for en *ommytologisering* af den jødiske påske og den jødiske pinse: i kristendommen bibeholdes disse højtidere som nævnt, men med nyt mytisk indhold.

Frigørelsen fra jødedommen

Det er dog først i tilbageblik, at man kan se, at kristendommen fra pinsedagen er blevet en ny religion. De første kristne var alle jøder, og i en rum tid endnu anså de sig for at være en menighed inden for jødedommen, som blot havde forstået, at Jesus Kristus var den ventede messias og nu måtte overbevise resten af jøderne om, at det var tilfældet.

Paulus blev en markant person inden for den tidlige kristendom. Han var uddannet som jødisk skrifteklog og var oprindeligt en fanatisk

modstander af den kristne lære, som han anså for et jødisk kætteri. Men ifølge hans egen beretning mødte han i en visionær oplevelse under en rejse på vej til Damaskus Jesus Kristus selv. Det overbeviste ham om sandheden i det kristne budskab, og han blev snart en fremtrædende missionær for kristendommen, idet han på rejser i store dele af Romerriget udbredte det nye budskab. Han kan også betegnes som den første kristne teolog, idet han i sine omfattende breve til de nydannede menigheder forsøgte at afklare og systematisere den kristne tros indhold.

Nogle år senere (ca. år 50) opstod der en strid blandt de ledende kristne om et afgørende spørgsmål. Den 'jødokrystne' fløj mente, at de nyomvendte kristne skulle overholde de jødiske regler (fx omskærelse og forbud mod svinekød) – kristendommen var jo blot den sande jødedom, mente de. Den 'universalistiske' fløj mente derimod, at den nye tro nu var helt frigjort fra jødedommen, således at de jødiske regler ikke gjaldt mere. Det blev den universalistiske fløj, som bl.a. Paulus repræsenterede, som gik af med sejren. Det stod altså nu klart, at kristendommen var blevet en selvstændig religion.

Kristendommens udbredelse og hovedretninger

I løbet af de første tre århundreder breder kristendommen sig med forbløffende fart i Romerriget. I begyndelsen er der periodevis følger, berømt af kejser Neros forfølgelse af de kristne i Rom i år 64. Men i det lange løb vinder kristendommen anerkendelse, og i 392 gøres den til Romerrigets officielle statsreligion og eneste tilladte religion. Omkring år 400 anerkendes Roms biskop som overhoved for hele den vestlige kristenhed under titlen *pave*. Kirken udvikler sig til den dominerende kulturbærende institution i Europa – en position, den beholder hele middelalderen igennem.

I 1054 sker der en splittelse af kirken i en vestlig og en østlig del, forårsaget af en kompliceret blanding af politiske og teologiske stridigheder. Den vestlige del bliver til *den romersk-katolske kirke*, den østlige til *den ortodokse kirke*. Hermed har to af kristendommens tre hovedretninger taget form.

I 1500-tallet splittes den romersk-katolske kirke som en følge af *reformationen*. Den tyske munk *Martin Luther* offentliggør i 1517 en række kritiske teser mod den katolske kirke. Efter et langt forløb resulterer det i dannelsen af lutherske kirker, som vinder udbredelse i Nordtyskland og Skandinavien – i Danmark gennemføres den lutherske reformation i 1536. Luther er ikke den eneste reformator i denne periode; samlebetegnelsen for de kirkesamfund, som dannes på baggrund af reformationen, er *protestantismen*.

Med oplysningstiden i det 18. århundrede vinder tanker om individets frihed frem i Europa og lægger grunden for et krav om reli-

- ▲ Oprettet omkring år 100
- ◆ Oprettet omkring år 200
- Oprettet omkring år 325

- De fem hovedcentre i den kristne verden
- Det romerske riges udbredelse omkring år 325

gionsfrihed, som kommer tydeligst til udtryk i forbindelse med den franske revolution i 1790'erne. I Danmark indføres religionsfriheden med grundloven af 1849.

Fra oplysningstiden finder der en *sekularisering* sted i Europa. Med dette begreb betegner man den proces, at religionen får mindre betydning i samfundet og i højere grad bliver en privat sag. Blandt årsagerne til denne komplicerede proces er industrialiseringen og urbaniseringen, som bryder landbosamfundenes fællesskaber op, og naturvidenskabens fremskridt (fx darwinismen), som mange mener overflødiggør religiøse forklaringer. I det 19. århundrede opstår der en direkte religionskritik, som kulminerer med Nietzsches berømte formulering: *Gud er død* (se kapitel 12).

Kristendommen har altså langtfra bevaret den type ideologisk magt, den havde i middelalderen. Men under nye former er de kristne kirker dog forblevet de dominerende religiøse institutioner i alle europæiske lande, selv om de i dag i kraft af indvandring udfordres af islam.

Kristendommens udbredelse i Romerriget omkring 325. Det skraverede område viser Romerriget. De sorte prikker angiver den omtrentlige udbredelse af kristne menigheder. Byerne Rom, Konstantinopel, Antiochia, Jerusalem og Alexandria er de kristne hovedcentre.

Kristendommens hovedretninger		
Den ortodokse kirke (eller: den græsk-katolske kirke)	Den romersk-katolske kirke	De protestantiske kirker
Opstod ved splittelsen mellem vestkirken (den romersk-katolske kirke) og østkirken i 1054. Der er ingen pave, men patriarken i Konstantinopel (Istanbul) har æresforrang frem for de øvrige kirkeledere.	Fører sin oprindelse direkte tilbage til oldkirken, idet apostlen Peter siges at have været den første pave i Rom. Paven anses for at være Kristi repræsentant på jorden og at være ufejlbarlig når han udtaler sig i spørgsmål om den kristne lære. Han er overhoved i en hierarkisk kirkestruktur.	Opstod efter Martin Luthers protest mod en række forhold i den katolske kirke fra 1517. De lutherske kirker er i princippet anti-hierarkiske: der er ingen pave, og præster har ingen særlig myndighed. Læren bygger på Bibelen alene, forstået sådan at enhver gennem Bibelen har adgang til at møde Kristus. Frelse opnås ved Guds nåde alene.
Læren bygger på Bibelen og traditionen (kirken).	Læren bygger på Bibelen og traditionen (kirken).	De lutherske kirker har et <i>antiritualistisk</i> præg, dvs. at selv om ritualer og ydre handlinger har en vis funktionel betydning, er de ikke principielt vigtige.
Frelse forstås som en 'guddommelig-gørelse' af mennesket: Gud blev menneske for at mennesket kan blive Gud.	Frelse opnås ved Guds nåde, men mennesket må også berede sig og således selv medvirke til sin frelse.	Der er flere hovedretninger inden for protestantismen: Evangelisk-lutherske kirker (fx den danske folkekirke). Reformerte kirker, arvtagere efter Luthers samtidige, Jean Calvin (mere antiritualistisk end de lutherske kirker). Den anglikanske kirke, startet ved Henrik VIII's løsrivelse af den engelske kirke fra den katolske kirke i 1536 (læstere på den katolske kirke). Frikirker: fx baptister, metodister, pinsebevægelsen, menonitter osv. Nogle går tilbage til forskellige bevægelser på Luthers tid, de fleste er opstået ved løsrivelse fra de større protestantiske kirker.
Der lægges stor vægt på guds tjenestens ritualer som et middel til at Guds velsignende lys kan gennemtrænge den menneskelige verden.	Den katolske kirke har et <i>ritualistisk</i> præg, dvs. ritualer, ydre handlinger, hellige steder, troen på helgener osv. har relativt stor betydning.	
Koner (hellige billeder) spiller en stor rolle.		

Uden for denne oversigt er bl.a.

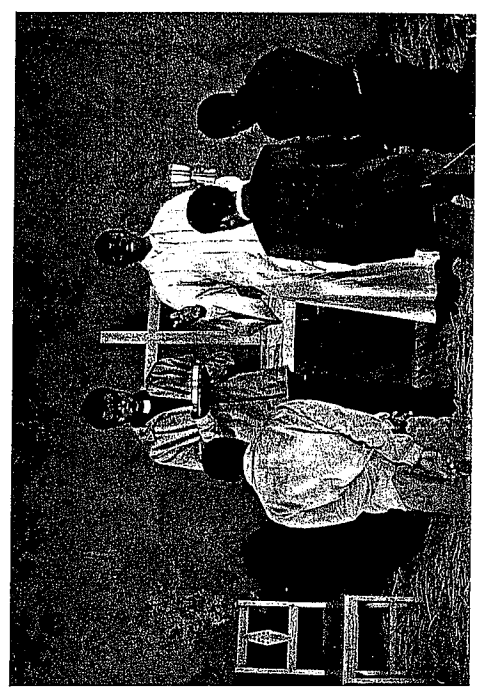
- Ikke-europæiske kirker, som enten har deres oprindelse i oldtidens mellemøstlige kirker eller i kirker, som er opstået gennem europæisk mission, men har frigjort sig fra dets europæiske præg.
- Semil-kristne trossamfund: Mormonismen (Jesu Krist kirke af sidste dages hellige) og Jehovas Vidner.
Disse bevægelser er specielle derved at de betragter sig selv som kristne kirker, men ikke anerkendes som sådanne af flertallet af kristne trossamfund.

Kristendommens udbredelse og udvikling uden for Europa
Som dansker får man let det indtryk, at kristendommen er en *europæisk* religion. Det rigtige heri er naturligvis, at den meget tidligt slog rod i Europa og fik sit centrum i Rom. Som nævnt ovenfor kom den derfor i høj grad til at præge hele Europas historie og kultur, lige som kristendommen også tog farve efter den europæiske kultur. Kristendommen er således på mange måder blevet knyttet sammen med 'vestlig' kultur. Dette forhold forstærkes af, at dens udbredelse i store dele af verden er sket via europæisk kolonisering, imperialism og mission. Dette gælder først og fremmest i Nordamerika (mest protestantisk) og Sydamerika (mest katolsk), hvor kristendommens udbredelse er en direkte følge af kolonisering og indvandring fra Europa.

Der er imidlertid også store dele af verdens kristne kirker, som præsterer en kristendom, som ligger meget langt fra det, vi kender som europæisk kristendom. Det skyldes to forhold.

For det første har kristendommen også en ikke-europæisk historie, som går tilbage til oldtidens dage. En række steder i verden er der kristne kirkesamfund, hvis oprindelse går tilbage til oldtidens mellemøstlige kirker, og som derfor aldrig har været præget af europæisk kristendomsopfattelse. Disse findes fx i Ægypten, Mellemøsten, Sydindien og Armenien.

For det andet har kristendommen mange steder befundet sig i ikke-europæiske omgivelser igennem så mange generationer, at vekselvirkningen mellem religionen og den lokale kultur har ført til udviklingen af ikke-europæiske kristendomsstyper. Dette kan man iagttage i Latinamerika, Afrika og Asien.

Altargang i Tanzania.

MYTER OG LÆRE

Verdensbilledet

Kristendommen er som nævnt historisk set nært beslægtet med jødedommen og islam, og i store træk har disse tre religioner også det samme syn på, hvad det guddommelige er, hvilken plads mennesket har i verden, og hvordan verdenshistorien skal opfattes:

Gud tænkes som et væsen, der er hævet over og adskilt fra menneskets verden, men alligevel har skabt den og griber ind i den. Han opfattes som et personligt væsen (derfor 'Gud', med stor), og omtales i hankøn, men alligevel lægger man vægt på, at hans natur ikke udtømmende lader sig beskrive.

Mennesket indtager en særstilling i den skabte verden. Det er ikke på højde med Gud, men er i en anden og højere kategori end dyrene og den øvrige natur.

Verden med alt, hvad den indeholder, er blevet til på et givet tidspunkt i tidernes begyndelse. Den bevæger sig nu gennem sin historie, som på et tidspunkt vil nå sin afslutning. Derefter er der forskellige forestillinger om, hvad der følger efter denne verden (verdensdommen, evigheden osv.), men der finder ikke nogen gentagelse sted – vi lever i en éngangsverden. Det enkelte menneskes liv er underkastet samme struktur: det er et éngangsforløb, som begynder med undfangelse/fødsel og slutter med død og eventuelt evigt liv.

Imidlertid er der også vigtige *forskelle* mellem kristendom, jødedom og islam. Den afgørende forskel er som nævnt, at kristne anser Jesus af Nazaret for at være Guds søn og menneskers frelser.

Derimod er der *grundlæggende* forskelle mellem kristendommen og de østlige religioner hinduisme og buddhisme. I disse religioner er der ikke skarpe skel mellem menneske og gud, eller mellem mennesket og den øvrige natur, og såvel verdens gang som det enkelte menneskes liv tænkes at være et led i en uendelig kæde af gentagne forløb.

Gudsbegrebet

Historisk set udspringer det kristne gudsbegreb af det jødiske: der er én gud, som er suveræn og hævet over verden. Men med kristendommen opstår der en ny opfattelse af, hvordan Gud skal forstås. Faktisk stod de første kristne med et teologisk problem. De var nået til tro på, at Gud havde vist sig på flere måder:

- Han havde skabt verden og alt, hvad der var i den.
- Han havde vist sig i skikkelse af sin søn, Jesus Kristus, som var blevet korsfæstet og var opstået fra de døde.
- Og han havde vist sig i skikkelse af Helligånden, som stadig er til stede her på jorden.

Det er ikke umiddelbart indlysende, at Guds søn og Helligånden skal betragtes som værende Gud selv, men sådan blev den kristne forståelse. Der er altså tale om én Gud i tre skikkelser, ofte symboliseret ved de tre sider i en trekant. Dette kaldes *det treenige gudsbegreb*. Fra muslimsk side kritiseres det treenige gudsbegreb for at være forklædt polyteisme (tro på flere guder), men ud fra et kristent synspunkt er der uomtvisteligt tale om monoteisme.

I de næste afsnit uddybes den mytiske tale om den treenige guds 'funktion' gennem en fremlæggelse af to centrale bibelske myter.

Problemmytten: Syndefaldet

Det er en udbredt tanke i verdens store religioner, at tilværelsen er forbundet med fundamentale problemer, men at der tilbydes løsninger på disse problemer. Sådan er det også i kristendommen. Vi skal i det følgende belyse denne problemstilling ved at fokusere på kristendommens 'problemmyte' og dens 'løsningsmyte'.

Igen må vi henvise til kristendommens rødder i jødedommen og gå til de oprindelige jødiske skrifter – Det Gamle Testamente – for at finde kristendommens 'problemmyte'. Det drejer sig om den mytiske 'begivenhed', som traditionelt kaldes *syndefaldet*, og som fortællles som noget af det første i Bibelen.

Ifølge denne myte skabte Gud en frodig have, Edens Have, og skabte derefter den første mand Adam, dyrene og til sidst kvinden Eva. Adam og Eva lever i Edens Have i et paradisisk slaraffenland. De må spise frugterne af alle havens træer undtagen ét: træet til kundskab om godt og ondt; hvis de gør det, skal de dø. Men slangen lokker dem til at gøre oprør ved at gøre netop det, de ikke må. Den umiddelbare effekt er, at de bliver blufærdige ('de så, at de var nøgne') og bliver grebet af skyldfølelse. Gud udviser dem fra haven og udsiger en dom over dem, som betyder, at de kommer til at leve under vilkår som dem, vi kender: de skal arbejde hårdt for føden, de skal være dødelige, og kvinden skal føde børn med smerte.

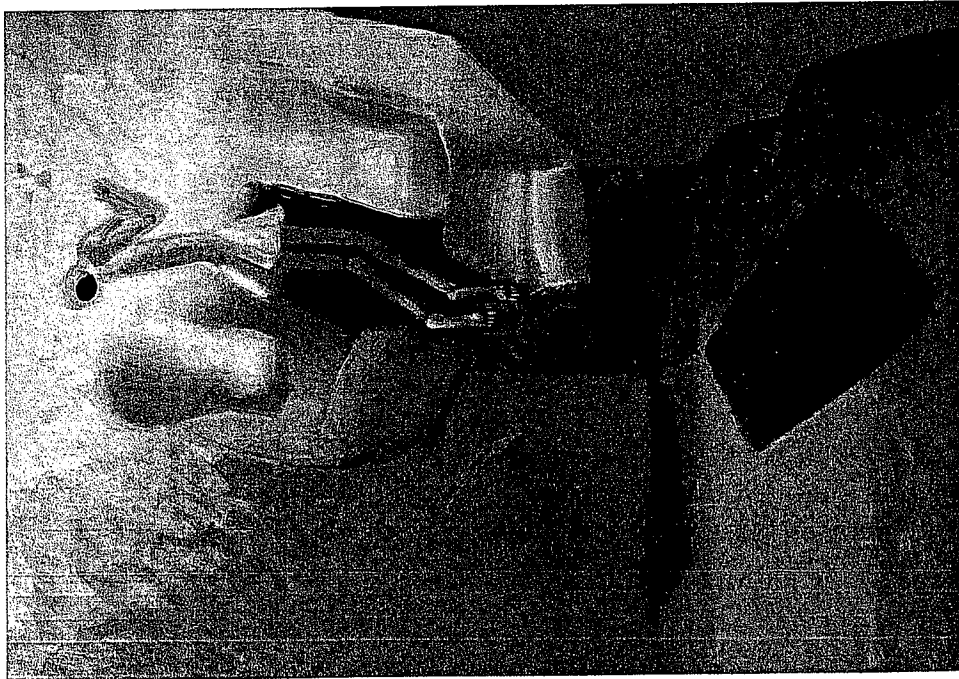
Myter er jo fortællinger om de nuværende forholds allerførste betydelse i urtiden, og netop sådan forstås denne myte i den kristne tradition. I korte træk udlægges den på følgende måde:

- Ethvert menneske har det til fælles med Adam og Eva, at det har en selvstændig mulighed for at træffe beslutninger om, hvordan det skal leve sit liv ('kundskab om godt og ondt'), men prisen for denne selvstændighed er, at man også altid bærer på skylden for at have gjort noget forkert. Mennesket er en *synder*.
- Endvidere er alle menneskers liv behæftet med forskellige former for besvær, hårdt arbejde og lidelse.
- Endelig er alle menneskers liv dømt til at ende med døden.

Altså: synd, lidelse og dødelighed er menneskets pris for at leve som et selvstændigt væsen.

Løsningsmyten: Jesu død og opstandelse

I et tidligere afsnit refereres beretningen om Jesus af Nazaret og hans lidelse, død og opstandelse. Af det nævnte afsnit fremgår det også, at denne beretning udgør en unik kombination af historisk beretning og myte. I det følgende vil vi udelukkende se på den som en myte, som udtrykker løsningen på det problem, som syndefaldsmyten har formuleret.

Haugen Sørensen: Opstandelse. 1996. Alter, Ringkøbing Kirke.

Nøglen til at forstå beretningen om Jesu død og opstandelse som myte er at se Jesus som et modstykke til syndefaldsmytens Adam (i Bibelen mandsdominerede univers 'glemmes' Eva ofte). Da Adam som menneskehedens stamfar brød Guds lov, fik det konsekvenser for hele menneskeheden. Med myten om Jesus Kristus 'nulstilles' menneskehedens historie påny, idet han som den nye 'stamfar' sætter menneskeheden i en ny situation. Logikken (den mytiske logik) er i meget forenklet gengivelse følgende:

Jesus Kristus er på én gang Guds søn og et ægte menneske. I modsætning til alle andre mennesker er han imidlertid fuldstændig fri for synd. I en verden præget af den synd, som kom ind i verden på grund af Adams syndefald, lever han et syndfrit liv, som er viet til at mindske menneskes lidelser. Men det menneskesamfund, han lever i, straffer ham med lidelse og død. Gennem opstandelsen overvinder han imidlertid lidelsen og døden. På en måde bliver hans skæbne altså et omvendt spejlbillede af Adams: Netop de størrelser – synd, lidelse og død – som Adams 'fald' bringer ind i verden, har Jesus Kristus med sin opstandelse overvundet på hele menneskehedens vegne. Han har taget menneskenes synder på sig, og også taget straffen. Hermed er vejen banet for alles frelse – eller benådning.

Teodicé-problemet: Er Gud kærlig og almægtig?

Fremstillingen af syndefaldsmyten og opstandelsesmyten tydeliggør et grundlæggende filosofisk problem, som optræder i alle de monotheistiske religioner: Hvis der er én Gud, som er kærlig og almægtig, hvorfor findes det onde og lidelsen så. Hvis Gud skaber en god verden, hvorfor anbringer han så slangen i Edens Have?

Der findes ikke noget udtømmende svar på spørgsmålet. De forsøg på et svar, man finder i den kristne teologi, peger bl.a. på, at Guds væsen – eller forståelsen af Guds væsen – ændrer sig i løbet af Bibelen. I Det Gamle Testamente understreges Guds magt og retfærdighed; i Det Nye Testamente understreges hans kærlighed og barmhjertighed. Et mere filosofisk præget svar gør gældende, at teodicé-problemet afspejler et grundproblem, som er indbygget i alt menneskeligt liv: et godt, men altid truet af død og lidelse. Den kristne forkyndelse har ikke en teoretisk løsning på problemet, men hævder i en vis forstand at have en praktisk løsning, som man har adgang til i den frelse, som Jesus Kristus tilbyder.

Da det imidlertid er tydeligt, at vi stadig lever på syndefaldets vilkår – synd, lidelse og død er jo ikke forsvundet – må det tilføjes, at der er tale om en *principiel* eller *latent* overvindelse af disse problemer. Ved at tage imod kristendommens budskab, kan mennesker her og nu få del i den (det er kristendommens begreb om *frelse*), men først ved tidernes ende vil denne nye tilstand slå endeligt igennem.

I kort referat er der naturligvis tale om en uhyre abstrakt tankegang, som det er svært at forbinde ret meget med. Først når den sættes i relation til Bibelens fortælleunivers, som kulminerer i beretningerne om Jesu liv, død og opstandelse, får den – i bogstaveligste forstand – kød og blod.

Hvordan bliver man frelst?

Vi har ovenfor med et religionsfagligt begreb beskrevet beretningen om opstandelsen som en myte. I kristen sprogbrug vil den normalt være beskrevet anderledes, fx som et *mysterium* eller som et *paradoks*. Med brugen af sådanne ord signalerer man, at opstandelsesforkyndelsen finder sted i det særlige religiøse sprog, hvor man accepterer udtryk, som går ud over det menneskeligt mulige, og som dermed ikke er fuldtud forståelige.

En vigtig pointe i opstandelsesforkyndelsen er, at det er Gud, der frelser mennesket gennem sin søns død og opstandelse. Frelsen er derfor ikke noget, mennesket selv skal tilkæmpe sig, men noget, som tilbyrdes af Gud. Man skal altså *ikke* fortjene sin frelse ved fx at overholde bestemte bud eller foretage bestemte handlinger.

Man modtager frelsen gennem *tro*. Men også dette begreb kræver en forklaring. I daglig tale betyder det oftest 'antagelse om, hvordan noget forholder sig.' Men i den religiøse sammenhæng bruges ordet i en betydning, som ligger tættere på 'tillid'.

Endog selve troen er noget, der gives af Gud, ikke en intellektuel eller psykologisk præstation. Frelsen er 'gratis' – *gratis* er faktisk et latinsk ord, som betyder 'af nåde'. Den gives altså af Gud gennem hans nåde (dvs. tilgivelse, jf. udtrykket *at bemåde*). Denne pointe gælder i al kristendom, men betones særlig stærkt i protestantismen, som fx i den danske folkekirke.

Side om side med denne tanke finder man dog også tanken om, at mennesket selv medvirker til sin frelse ved at berede sig til at tage imod Guds nåde.

Frelse og dom

Bibelen rummer ikke en samlet lære om, hvad der sker med mennesket efter døden og ved verdens ende. Der er derfor i løbet af kristendommens historie udviklet forskellige teorier, som der i et vist omfang kan findes belegg for i Bibelen:

I folkelig opfattelse er det almindeligt at forestille sig, at man straks efter døden dømmes til frelse i himmelen eller forfælselse i helvede.

I den kirkelige, teologisk baserede, forkyndelse forestiller man sig, at mennesket efter døden befinder sig i en slags dvale, indtil alle mennesker skal genopstå til den endelige dom ved verdensforløbets afslut-

ning. Dette er det nærmeste, man kommer en 'autoriseret' kristen lære om spørgsmålet.

Endelig udvikledes der i middelalderen en forestilling om *skærsilden* som en midlertidig mellemtilstand, hvor der finder en renselse sted, før man opnår den endelige frelse. Læren om skærsilden afvises helt i protestantisk kristendom, men fastholdes i den katolske kirke.

Sekularisering og kristendom

I Europa efter oplysningstiden har der som omtalt fundet en omfattende sekularisering sted. Især der 19. århundredes videnskabelige landvindinger skulle få betydning for kristendomsforståelsen. Naturvidenskabens resultater satte spørgsmålstegn ved en bogstavelig forståelse af Bibelen. Fx gjorde Darwins udviklingsteori det vanskeligt at fastholde en bogstavelig læsning af skabelsesmyterne, lige som den naturvidenskabelige tankegang gjorde det vanskeligt at læse beretningerne om Jesu undere og tekstvidenskabernes, at man fik blik for, at også de bibelske tekster var et produkt af konkrete menneskers indsats på et bestemt historisk tidspunkt. Disse faktorer førte til en intens *bibelskritik*, dvs. en kritisk, historisk orienteret behandling af de bibelske skrifter, og i det hele taget til en intern kristen religionskritik, som har præget europæisk kristendom lige siden.

Vi skal her se på nogle enkelte markante eksempler på, hvordan denne moderne situation har præget kristendomsforståelsen.

Kierkegaard og eksistensteologien

Den danske teolog og filosof Søren Kierkegaard (1813-1855) fik banebrydende betydning for europæisk tankegang. Han var på en måde en meget from kristen, og samtidig var han uhyre bevidst om, at det 19. århundredes videnskabelige og filosofiske udvikling satte helt nye betingelser for teologien og filosofien. Hvis kristendom forkyn-der en sandhed, som er *absolut*, indså Kierkegaard, så kan den ikke være afhængig af fx historisk viden, som jo er af *relativ* karakter. Om det centrale i den kristne tro, troen på Jesus Kristus, siger Kierkegaard et sted: Hvis blot vi havde en *notits* om, at Gud havde vist sig i skikkelse af tømmeren fra Nazaret, som blev korsfæstet og opstod fra de døde, så var det såmænd tilstrækkeligt. Vores tro bliver ikke større eller bedre af, at vi har en masse viden om Jesus. Tro er nemlig ikke det samme som *erkendelse*, men netop *tillid* til det paradoksale (tilsyneladende selvmodsigende), at Gud er blevet menneske.

Med den slags formuleringer baner Kierkegaard vejen for, at troen kan frigøres fra et krav om, at man skal kunne acceptere nogle bestemte antagelser om verdens indretning, betingelser om undere osv.

Kierkegaards tænkning gav i det 20. århundrede inspiration til en hel filosofisk retning – af ikke-religiøs karakter – nemlig eksistentialismen, som igen inspirerede den tids teologer, bl.a. Bultmann.

Den tyske teolog Rudolf Bultmann (1884-1976) lancerede i 1940'erne ideen om *afmytologisering* af Bibelen. Ordet afmytologisering betyder ikke, at man afskaffer Bibelens myter; tværtimod bør man erkende, at Bibelen forudsætter et mytisk verdensbillede. Men moderne kristendom skal ikke overtage dette verdensbillede, men tværtimod *fortolke* det på en måde, som ikke er modstrid med det naturvidenskabelige verdensbillede. Man kan ikke have elektrisk lys og radio, og samtidig tro på undere, siger Bultmann. Man skal altså hverken tage Bibelens myter bogstaveligt eller afvise dem, men fortolke dem med henblik på, hvad de har at sige om det moderne menneskes eksistens. Bultmann finder det derfor uinteressant, i hvilket omfang Bibelens beretninger er historisk korrekte. Men han er en engageret kristen, som mener, at Det Nye Testaments forkyndelse af den centrale myte om Jesu opstandelse har et afgørende budskab til alle mennesker. Bultmann ser den menneskelige tilværelse i lyset af den eksistentialistiske filosofi, hans kristendomsforståelse betegnes derfor også som en *eksistensteologi*.

Bultmanns afmytologiseringslære har haft dybtgående indflydelse på den protestantiske teologi. Hans påstande ligger som selvfølgelig forudsætninger bag den kristne forkyndelse hos mange folkekirkepræster.

Løgstrups skabelsesteologi

Også den danske teolog og filosof K.E. Løgstrup (1905-81) er stærkt optaget af, hvordan man kan fortolke kristendommens budskab på den moderne verdens betingelser. Han er enig med Bultmann i, at man ikke kan skruetiden tilbage og kræve en bogstavelig tro på alt, hvad der står i Bibelen. Men han er kritisk over for den type kristendomsforståelse, som Kierkegaard og Bultmann repræsenterer. Han finder, at den bliver for abstrakt og for løsrevet fra den verden, vi faktisk lever i.

I stedet tager han udgangspunkt i en *tydning* (tolkning) af den foreliggende verden, både naturen, som omgiver os, og de menneskelige fænomener, vi oplever. Vi skal tage det alvorligt, når vi oplever, at naturen er en kilde til livskraft og glæde, at mennesker spontant viser hinanden tillid og barmhjertighed, og at selve livet er en gave, som vi ikke er herre over, mener Løgstrup. Sådanne iagttagelser rydes bedst i lyset af den kristne tanke om, at alt er skabt af Gud, og dermed er grundlæggende godt. Løgstrup fokuserer altså i særlig grad på den kristne skabelsestanke, hvorfor hans teologi også betegnes som en *skabelsesteologi*.

Bultmanns afmytologisering og Løgstrups skabelsesteologi er kun nævnt her som *eksempler* på, hvordan kristen teologi til stadighed arbej-

der med at fortolke kristendommens lære på det moderne sekulariserede samfunds betingelser. Fæles for dem – og for mange andre strømninger inden for moderne teologi – er, at man respekterer naturvidenskabens og historievidenskabens resultater og følgelig er bevidst om, at der må en fortolkning af Bibelen til for at gøre kristendommens sandhed gældende i vor tid. Sådanne moderne kristendomsopfattelser er i dag dominerende blandt folkekirkenes præster og biskopper.

I forlængelse heraf skal nævnes en anden kristendomsopfattelse, som snarere må betragtes som en reaktion *mod* det moderne.

Bibelfundamentalisme

Bibelen har været læst på mange måder gennem kristendommens historie, i nogle situationer er man gået helt bogstaveligt til værks, andre gange har man anvendt forskellige former for symbolsk fortolkning. Det er dog først med det 19. århundredes bibelkritik, at der for alvor er blevet sat spørgsmålstegn ved muligheden for at læse Bibelen helt bogstaveligt. Mens mange teologer som beskrevet ovenfor har fundet bibelkritikken befriende for en moderne kristendomsopfattelse, har der også fundet en reaktion imod denne udvikling sted. Den kom til udtryk i begyndelsen af det 20. århundrede med etableringen af en bibelfundamentalistisk bevægelse (*fundamentalisme* betyder her bogstavelig forståelse af den hellige skrift).

Bibelfundamentalismen gør gældende, at Bibelen helt igennem er Guds ord. Når naturvidenskaberne har andre teorier om universets og menneskets oprindelse, end man kan læse i Bibelen, må man altså konkludere, at naturvidenskaberne tager fejl, mener fundamentalisterne. Når man fx sammenholder Bibelens beretning om Jesu opstandelse med historikeres og biologers forsikringer om, at mennesker aldrig opstår fra de døde, må man erklære, at her er der netop sket et under.

Bibelfundamentalisterne udgør i dag en mindre, men markant, gruppe i den danske folkekirke.

Frelse og dom – igen

Som afslutning på den korte redegørelse for forskellige nutidige kristendomsopfattelser, skal vi give nogle eksempler på, at et vigtigt punkt i den kristne forkyndelse kan opfattes på vidt forskellige måder. Hvad betyder det, at mennesket har muligheden for enten frelse eller dømmelse?

- Fundamentalistiske teologer vil sige, at der efter døden er tale om dom til enten himmel eller helvede – bogstaveligt og fysisk forstået.
- Eksistensteologer vil sige, at læren om frelse og fortabelse slet ikke skal opfattes som en beskrivelse af noget tidligt eller noget, der

vedrører bestemte 'steder'. Den skal tolkes, så den betyder, at man her og nu, i løbet af sit liv, kan leve under Guds nåde (frelse), eller man kan afvise dette og derved sætte sit liv over styr (fortabelse).

– Atter andre teologer vil sige, at vi ikke ved noget om, hvad der konkret skal ske, da vi kun har Bibelens billedtale at holde os til, men at evangeliets forkyndelse om Guds kærlighed og barmhjertighed står meget stærkere end dets tale om dom. De vil derfor afvise tanken om, at mennesker går evige pinsler i møde.

De vidt forskellige opfattelser af et så vigtigt spørgsmål inden for samme religion illustrerer, at det der binder en religion sammen, ikke er et færdigt sæt af meninger, men det, at man forholder sig til den samme tradition.

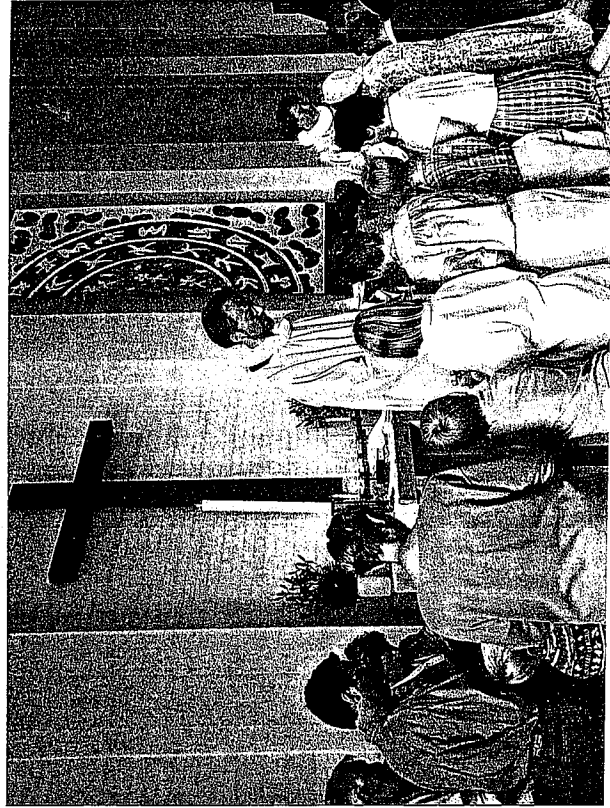
KULT OG RITER

Dåb og nadver

To riter står i centrum i kristendommen: dåb og nadver.

Dåben er den overgangsrite, som markerer optagelse i kristendommen. Præsten fremsiger en dåbsformel med ordene 'Jeg døber dig i Faderens, Sønnens og Helligåndens navn' og foretager derefter selve dåbshandlingen. I Bibelen tolkes riten i lyset af Jesu død og opstandelse: Lige som Kristus døde og blev genoprejst, således begraver den troende sin gamle identitet og får et nyt liv gennem dåben. Denne tolkning er lettere at forstå, når man tænker på, at man oprindeligt døbte voksne mennesker ved fuld neddømmelse i vand. Det gør man stadig nogle steder, men i de fleste kristne kirker foretager man nu barnedåb med en symbolsk bestrækelse. Ved at døbe spædbørn understreger man, at det enkelte menneske er helt afhængigt af Guds nåde og ikke selv kan fortjene sin frelse.

Mens dåben er et optagelsesritual, som udføres én gang for hvert individ, er *nadveren* et ritual, som gentages jævnligt – i folkekirken ved enhver højmesse (dvs. formiddagsgudstjenesten om søndagen). Nadveren er et måltid, hvor menigheden sammen nyder brød og vin og derved på rituel vis får del i 'den nye pagt', dvs. den frelse, som Jesu død og opstandelse har muliggjort. Det mytiske forlæg findes i det måltid, som Jesus delte med sine disciple skærtorsdag, aftenen før korsfæstelsen. Ved den lejlighed siger bibelteksen, at Jesus 'brød brødet' og skænkede vinen, idet han sagde: "Dette er mit legeme, som gives for jer [...]" og "dette er mit blod, som udgydes for jer [...]" Symbolsk forudsagde han på denne måde, at hans legeme ville blive nedbrudt og hans blod udgydt – nemlig ved korsfæstelsen.

Det hedder derfor ved præstens uddeling af brød og vin: "Det er Jesu Kristi legeme", og "Det er Jesu Kristi blod". På denne måde giver man rituel eller symbolsk udtryk for, at Jesus Kristus er til stede. Nadveren er på den måde et synligt og sanseligt udtryk for det samme som forkyndelsen af Guds ord, nemlig at menigheden får del i Guds tilgivelse.

Dåb og nadver er i den lutherske kirke de eneste to riter, som kaldes *sakramenter* (dvs. hellige handlinger). I den katolske og den ortodokse kirke regner man derimod med syv sakramenter: dåb, konfirmation, bod, nadver, sygesalvelse, ægteskab og præstevielse.

Overgangsriter

De overgange i tilværelsen, som markeres med særlige riter, er i kristendommen fødsel, pubertet, ægteskabsindgåelse og død. I alle tilfælde er det ud fra en kirkelig synsvinkel det teologiske indhold, som er det afgørende i riten. Derfor knytter man overgangsriten til en bibelsk tradition.

Barnedåben sættes i forbindelse med Jesu ord om at gøre alle folkeslag til disciple og at døbe dem. Den er således på én gang en markering af taknemmelighed over barnets nye liv og et 'velkommen' til barnet i den kristne menighed.

Gudstjeneste
kirken, Vanløse
bruges i næsten
trossamfund, r
res og forfølges
lige måder.

Konfirmationen markerer overgangen fra barn til voksen (lidt tidligt, efter moderne forhold), men er – hvad ordet også betyder – *bekræftelsen* af barnedåben. I Danmark i dag er det ikke ualmindeligt at unge, som gerne vil konfirmeres, men ikke er barnedøbt, bliver døbt kort tid før konfirmationen. Dette er et resultat af en vekselvirkning mellem religionen og den kultur den lever i. Kirken accepterer, at mange ikke er blevet barnedøbt i det moderne sekulariserede samfund, og indretter derfor sin rituelle praksis efter forholdene. Nu har man ofte 'konfirmanddåb' og konfirmation med få ugers mellemrum.

Indgåelse af *ægteskab* kædes sammen med Bibelens ord om, at mand og kvinde er skabt til at blive 'et kød', og at hvad Gud har sammenføjlet, må mennesker ikke adskille. I de fleste kristne trossamfund forholder man sig dog pragmatisk til realiteterne og accepterer skilsmisse. Også på ægteskabsområdet ser man, hvordan religionen tilpasser sig de faktiske samfundsforhold: i dag er det fx ikke ualmindeligt her i landet, at et par, som har levet sammen nogle år, bliver gift i forbindelse med det første barns dåb.

I alle kristne trossamfund praktiseres monogami. Man kan dog finde eksempler på områder, fx i Afrika, med synkretisme mellem kristendom og traditionelle religioner, hvor polygami praktiseres i en vis udstrækning. Mormonkirken har tidligere tilladt polygami, men den udgør et grænseufælde med hensyn til definitionen af, hvad der er et kristent trossamfund.

Ved *død* foretages begravelse af den afdødes legeme efter en ceremoni i kirken eller i et kirkegårdskapel. Hvis der skal foretages ligbrænding, kaldes ceremonien en bisættelse. Ritualets ordlyd er hentet fra de to centrale myter, syndefald og opstandelse: 'Af jord er du kommet, til jord skal du blive, af jord skal du igen opstå.'

ETIK OG LEVEVIS

Næstekærlighed

Den kristne etik har sit udgangspunkt i *det dobbelte kærlighedsbud*: "Du skal elske Herren din Gud [...], og du skal elske din næste [...]" (Matt 22,37-49 og Luk 10,27). Jesus erklærer, at dette bud sammenfatter hele menneskets forpligtelse, og at det er vigtigere end alle detaljer i den jødiske lov. I en central tekst i Lukasevangeliets (Luk 10,25-37) tydeliggør han meningen med kravet om at elske 'din næste'. En lovkyndig spørger ham, hvem ens næste er, og Jesus forklarer det ved at fortælle den historie, som normalt kaldes 'lignelsen om den barmhjertige samaritaner'. En mand bliver overfaldet af røvere, som lader ham ligge halvdød på vejen. En præst og en tempeltjener kommer forbi, men går

videre uden at hjælpe ham. Derefter kommer en samaritaner – dvs. en person fra det af jøderne foragtede nabofolk – til stedet. Han tager sig straks af manden og bringer ham til et herberg, hvor han betaler for hans ophold.

Efter at have fortalt historien, spørger Jesus: "Hvem af disse tre synes du var en næste for ham, der faldt i røvernes hænder?" og modtager svaret: "Han, som viste ham barmhjertighed." I det afsluttende spørgsmål vendes sagen om på en overraskende måde. Man skulle tro, den overfaldne ville blive udpeget som 'næsten', men i stedet peges der på den, som hjælper. Dermed peger Jesus på, at mennesker altid er gensidigt forpligtede over for hinanden. Ordet *næste* hedder på engelsk *neighbour* (nabo): lige som et naboskab altid er gensidigt, ses mennesker altid i gensidige relationer til andre mennesker.

Jesus udtrykker det samme i den formulering, som kaldes *den gylde regel*: Du skal være over for andre, som du ønsker, de skal være over for dig (Matt 8,12 og Luk 6,31). Hermed siges der ikke, at man har ret til at stille visse krav til andre mennesker; der angives en målestok for, hvilke forpligtelser man *selv* har over for andre.

I *Bjergprædiken* (Matt 5-7) udtrykker Jesus kravet om næstekærlighed på en helt ekstrem måde. Med henvisning til nogle af de vigtigste jødiske bud siger han bl.a., at ikke alene må man ikke slå ihjel, man må overhovedet ikke blive vred på sine medmennesker. Og ikke alene må man ikke bryde et ægteskab, man må overhovedet ikke se på en andens hustru med et lystent blik. Endelig siger han, at man ikke alene skal elske sin næste, men også sin fjende.

Med den slags formuleringer gør Jesus det klart, at kristen etik ikke er en regeletik med nogle detaljerede bud, som skal overholdes, men et grundprincip om total forpligtelse over for medmennesket.

Det er oplagt, at disse krav er så ekstreme, at ingen kan leve fuldtud op til dem. I protestantisk kristendom uddrages der derfor også den pointe af dem, at ingen selv kan 'fortjene' sin frelse ved sine egne gerninger. Kun fordi Jesus har taget vore synder på sig, er frelsen tilgængelig af Guds nåde, hedder det. Man skal altså ikke forsøge at leve op til næstekærlighedsbudet for at blive frelst – det hjælper ikke – men for næstens skyld.

Det er en logisk følge af denne tankegang, at kristen levevis ikke er baseret på overholdelse af bestemte enkeltregler. Der er ingen regler for, hvad man må spise; der er ingen krav om bestemte bedetider, påklædning, pilgrimsrejser eller lignende.

Kalenderen, fester osv.

De store verdensreligioner har hver deres egen kalender og tidsregning, men den kristne har fået en særtstilling på grund af kristendommens

relative dominans i det globale samfund. Vor tidsregnings begyndelse blev fastsat ud fra det, som man antog for at være Jesu fødselsår. Kalendarrens inddeling i syv-dages uger går tilbage til den bibelske (altså jødiske) skabelsesmyte. Jødernes ugentlige hvile- og helligdag, *sabbatten*, er lørdag. Da de første kristne menigheder begyndte at skille sig ud fra jødedommen, bibeholdte de princippet om en ugentlig helligdag, men flyttede den til søndag, som er Jesu opstandelsesdag. Søndag er således blevet ugentlig helligdag i alle kristent dominerede lande, men også i nogle ikke-kristne lande hvor der ikke var en tradition for en ugentlig helligdag, fx i Indien.

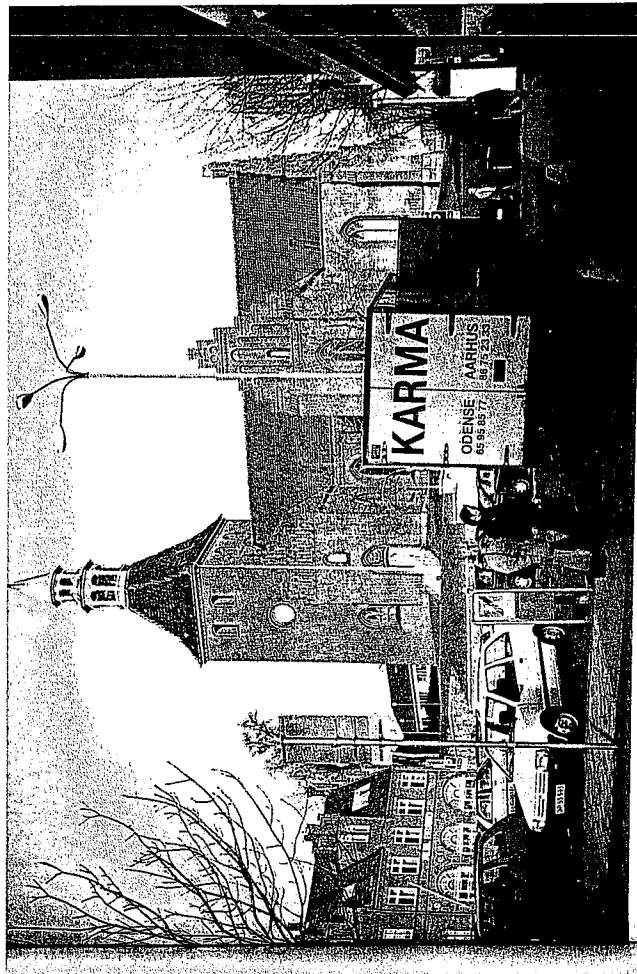
Der kristne rituelle år er opbygget, så de forskellige højtid sættes i forbindelse med begivenhederne i Jesu liv og død. De vigtigste er følgende:

Kristendommens højtid		
Jul		Jesu fødsel
Påske	Palmesøndag	Jesu indtog i Jerusalem
	Skærtorsdag	Det sidste nadver Jesu arresteres og dømmes
	Langfredag	Jesu korsfæstes
	Påskedag (søndag)	Jesu opstår
Kristi Himmelfarts dag	(40 dage efter påskedag)	Jesu himmelfart
Pinse	(Søndag, syv uger efter påskedag)	Disciplene modtager helligånden Den første menighed stiftes

Kristendom og samfund

Kristendommen har som tidligere nævnt i høj grad udviklet sig som en europæisk religion på trods af dens mellemøstlige oprindelse. Vi skal derfor i første omgang kaste et blik bagud i Europas historie.

Fra det 4. århundrede var kristendommen den dominerende religion i Romerriget. Herfra bredte den sig i løbet af få århundreder til hele Europa, og i middelalderen var den klart den dominerende faktor i europæisk kultur. På trods af konflikter og magtkampe mellem konger og fyrster på den ene side og kirkens ledere på den anden, var der generel enighed om, at kristendommen var samfundets ideologiske grundlag.

Vor Frue Kirke
borg.

Men fra renæssancen kom der revner i den uproblematisk syntese mellem religion og samfund. Med det 18. århundredes oplysningstid og det 19. århundredes industrialisering og videnskabeliggørelse af kulturen blev *sekulariseringen* en afgørende faktor i europæisk kultur, især i de protestantisk prægede områder. Religionen mistede samfundsmæssig betydning og blev i højere grad en privat sag.

Det skyldtes dels de nævnte samfundsmæssige faktorer: Når viden-skaben giver gode forklaringer på mange spørgsmål, og når industrien et langt stykke vej sikrer samfundets trivsel, uden at man er underkastet naturens luner, så har samfundet ikke i samme grad som tidligere brug for religion. Dels skyldtes det nogle elementer i kristendommens eget ideindhold: Det gælder for det første tanken om, at Gud står uden for verden og har skabt verden – som altså ikke er hellig – og sammenhængende hermed, at mennesket er skabt som skabningens herre. For det andet gælder det det fokus på menneskets trivsel og velbefindende – frem for rent religiøse, kultiske hensyn – som er markant i Jesu forkyndelse og praksis.

I Europa og Amerika har man således en række samfund med kristen dominans. Der gælder i antal, og det gælder med hensyn til idegrundlag: menneskerettigheder, individets ukrænkelighed, og – især i Nordeuropa – samfundsmæssig solidaritet med de svage i samfundet

(velfærdsstaten). Men det er samtidig karakteristisk for disse kristne samfund, at de adskiller religion og politik, og at de har religionsfrihed indbygget i samfundsordningen.

Islam

Jørgen Bek Simonsen

Den moderne verdens udfordringer

Forestil dig, at du i stedet for at have time i religion kører taxa fra hovedstaden Manama på Bahrain til den internationale lufthavn. I så fald vil dit blik kort før frakørslen til lufthavnen falde på en stor reklamesøjle med forskellige fristende tilbud. De fleste annoncer falder et bestemt produkt, der fx fremmer hårvækst, forhindrer skæl eller giver ny næring til huden. Men der er også en tekst, der i høflige vendinger takker den rejsende for den opmærksomhed, han eller hun under opholdet i den geografisk lille muslimske stat har ydet for at værne om miljøet. Bevaring af miljøet betragtes mange steder i den islamiske verden som en naturlig del af islam. Kun ved at modvirke rovdrift kan mennesket værne om Guds skabning.

I Cairo, der er hjemsted for en befolkning på ikke mindre end ca. 19 mill. (ca. 30% af Ægyptens samlede befolkning), er der rundt om i byen opsat store reklamer i form af billeder bekostet af flere ministerier i fællesskab. Her er en lykkelig familie bestående af far, mor og to velnærede børn gengivet i den ene side af billedet. Hele familien er velklædt og nyder ingen nød. I det andet billedfelt findes modsetningen til den just beskrevne familie bestående af far, mor og fem mindre børn. Familien er fattigt, usselt og traditionelt klædt, både far, mor og børn er radmagre, og de er alle tydeligvis bekymrede og ulykkelige. Faderen ikke bare ligner en taber, han er en taber! Moderen græder, og børnene er heller ikke glade. Teksten er da også klar. Den meddeler kort, at moderne muslimske forældre naturligvis ikke sætter flere børn i verden, end de kan skaffe godt i vej!

Gadeboghandlere i hele den islamiske verden har gennem de sidste årtier få budt små pamfletter og bøger, hvor politisk aktive muslimer har forsøgt at overbevise læseren om, at islam er løsningen. Det gøres i sådanne publikationer gældende, at islam er en nødvendig og selvfølgelig del af hverdagen, ligesom det forklæres, at islam rummer svaret på alle mulige spørgsmål. Derfor er islam midlet til løsning af de mange